

De kadastrale reductiekaart van Lummen, december 1848

Bij dit artikel horen de gekleurde reductiekaarten in bijlage bij dit tijdschrift.

De vorming en de uitrusting van het Belgisch leger na het uitroepen van de onafhankelijkheid van ons land in 1830 verliep niet zonder moeite. In de eerste plaats moesten er officieren, onderofficieren en soldaten aangeworven worden die een grondige kennis hadden van het werk dat aan de vervulling van de verschillende functies in het leger te pas kwam. Er moesten mensen gezocht worden die in staat waren een bataljon, een regiment of zelfs een divisie te leiden, er moesten bekwame infanteristen, artilleristen en cavaleristen gevonden worden en er moest ook een marine uitgebouwd worden.

Bovendien moesten er met het oog op de toekomst van het leger militaire scholen ingericht worden, waar militairen van alle rangen en functies de opleiding konden krijgen die voor hun taakuitoefening nodig was. Wapens en transportmiddelen moesten aangeschaft worden, kazernes en militaire hospitalen moesten gebouwd worden, en er moest een administratie ingericht worden die voor de administratieve afhandeling van de rekrutering van toekomstige militairen kon zorgen.

Eén van de grootste problemen waar het nieuwe opperbevel mee geconfronteerd werd, was het gebrek aan betrouwbare kaarten. In de jaren '30 van de negentiende eeuw waren de kaarten waarover het Belgisch leger beschikte nog gebaseerd op de achttiende-eeuwse kaart van Ferraris. Dat was op dat ogenblik nog steeds de jongste gedetailleerde kaart die op een terreinopname gebaseerd was, die de Belgische overheid ter beschikking stond. De beste topografische kaart van het Belgisch grondgebied was op dat moment de kaart van Villaret. Die dateerde ook uit de achttiende eeuw, maar was gebaseerd op een nauwkeuriger terreinopname dan de kaart van Ferraris. Het probleem was echter dat die kaart en de resultaten van de opmetingen waarop zij gebaseerd was, niet in handen waren van de Belgische overheid. De kaart van Villaret was opgemaakt door de cartografische dienst van het Franse leger, dat er in de achttiende eeuw een gewoonte van maakte om op iedere veldtocht een deskundige en goed uitgeruste cartografische dienst mee te sturen, om de gebieden waar het leger doortrok meteen in kaart te brengen². Nog in de jaren '40 van de negentiende eeuw beschikte het Franse leger over betere kaarten van België dan het Belgische leger.

Er moest dus dringend werk gemaakt worden van het maken van actuele en nauwkeurige topografische kaarten van het Belgische grondgebied. Dat betekent dat het hele grondgebied en alle terreinen, alle wegen, alle rivieren, alle heuvels, alle valleien, alle gebouwen, alle bossen en nog veel meer gesitueerd en opgemeten moesten worden en op kaarten weergegeven. Dat dat een gigantische operatie zou zijn, is duidelijk. Het was het opperbevel echter niet ontgaan dat een andere overheidsdienst al sinds tientallen jaren met een soortgelijke opdracht bezig was. In 1845 was die dienst er zelfs in geslaagd een

² De Limburgse Kempen, en ook Lummen, ontbreken op de bewaarde kaarten op basis van de opmetingen van Villaret.

collectie kaarten af te werken, die het hele grondgebied van het land dekte. Die dienst was de administratie van het kadaster.

In 1845 had het kadaster de zogenaamde *primitieve* kadasterplannen afgewerkt. Anders dan hun naam doet vermoeden, zijn die plannen niet primitief. Integendeel. Het zijn uiterst gedetailleerde en betrouwbare plannen. Hun naam is een afleiding uit het Frans, waar *les plans primitifs* de *oorspronkelijke plannen* betekent. Ieder perceel, iedere weg, ieder gebouw, iedere beek, iedere vijver was opgemeten en in kaart gebracht. Van iedere gemeente had het kadaster een zogenaamd verzamelplan gemaakt op schaal 1/10.000, waarop het hele grondgebied van de gemeente was ingetekend. Daarnaast waren er plannen van iedere kadastrale sectie of onderdeel van een sectie, met de aanduiding van de grenzen en het nummer van ieder perceel. Die plannen waren op schaal 1/2.500 gemaakt.³

Liever dan heel dit werk opnieuw te doen, koos de legerleiding ervoor in eerste instantie op basis van de kadasterplannen zogenaamde kadastrale reductieplannen op schaal 1/20.000 te maken. Aangezien dit handwerk was, duurde het tot circa 1850 voordat er voor al de Belgische gemeenten zulke reductieplannen waren. Deze plannen dienden, samen met nieuwe terreinopnames, als basis voor de eerste topografische kaarten van het *Dépôt de la Guerre et de la Topographie*, de eerste voorloper van het *Militair Geografisch Instituut*, nu het *Nationaal Geografisch Instituut*. De kadastrale reductieplannen zijn nu nog te verkrijgen bij het *Nationaal Geografisch Instituut* in Brussel. Onbedoeld zijn die kaarten als luchtfoto's van onze dorpen rond 1850.

Op de kadastrale reductiekaarten is in de eerste plaats het grondgebruik aangeduid. Akkerland werd niet ingekleurd, bossen zijn lichtgroen en beemden donkergroen. Waterlopen zijn donkerblauw, vijvers blauw met een donkere rand. Wegen zijn afgetekend maar niet ingekleurd en gebouwen zijn rood. Tuinen en parken zijn bruin.

Het kadastrale reductieplan van Lummen dateert van december 1848. De rechtgetrokken en verharde wegen naar Beringen, Hasselt, Schulen en Tessenderlo zijn latere toevoegingen. De bedding van het Albertkanaal is ook later in potlood toegevoegd. Doordat de kadastrale reducties van alle gemeenten op dezelfde schaal gemaakt zijn, en ook op papieren bladen van hetzelfde formaat, waren er voor Lummen twee kaartbladen nodig. Het eerste kaartblad toont het noordelijke deel van de gemeente met de gehuchten Gestel, Geneiken, Genenbos, Molem, Groenlaren, Laren en Mellaer. Anders dan in het dorp, liggen de huizen in de gehuchten niet gecentreerd maar verspreid langs de wegen. Het landschap wordt bepaald door de rivieren en beken die de gemeente van oost naar west doorkruisen. Aan de oevers van de beken liggen de beemden, waar het droger wordt liggen het akkerland en de woningen en nog verder van de beken liggen de bossen. Op de kaart is goed te zien hoe de waterlopen in Lummen oorspronkelijk meanderden.

Op de tweede kaart zijn het centrum en het zuidelijke deel van de gemeente ingetekend. Ten oosten van het centrum liggen de gehuchten Molem, Rekhoven en Thiewinkel. In het westen liggen Schalbroek, Goeslaar en Mellaer. Ten zuiden van het centrum liggen de kastelen de Burg, het Hamel en Loye. Meer naar het oosten ligt Lagendal. Ook hier vertoont het landschap dezelfde kenmerkende

³ Deze kaarten zijn te raadplegen op de site van het Rijksarchief, na inloggen.

structuur van beemden aan de oevers van beken en rivieren, akkers en bewoning in het hoger gelegen deel en bossen op de hoogste plekken. Op beide kaarten is te zien hoe veel akkers afgeboord zijn met brede houtwallen. Het valt op dat veel percelen erg klein zijn. Hoewel de velden doorsneden worden door aarden wegen en weggetjes, liggen veel percelen niet aan een weg. Om ze te bereiken moest je over de belendende percelen gaan.

Rombout Nijssen

De Meldertse parochiezaal

Iedereen kent het OC De Kalen Dries. Een groot gedeelte daarvan is nieuwbouw: de Grote Zaal met de keuken en de overdekte petanquebanen.

Maar er is ook een oud gedeelte, nu wel helemaal opgefrist, namelijk de Kleine Zaal. Over deze zaal noteerde pastoor Giot in zijn analen het volgende:

1895: zondag 4 augustus stichting van de Boerengilde: 36 leden.

1897: begin van de bouw van de Gildezaal.

1898: zaal der Boerengilde voltrokken en gemeubileerd.

1898, 16 mei: inhuldiging van de Gildezaal. Plechtige optocht, spreekbeurten, liederen door de schooljongens... en al de leden dronken en vermaakten zich tot in de late avond. Boven de ingang las men:

Den boerengILDe Is Deze zaaL gestICht

(500, 1, 50, 500, 1, 500, 50, 1, 100 = 1703)

eeUWen bLIJVe 't Werk Wat hIer Is opgerICht

(5, 10, 50, 2, 5, 10, 10, 1, 1, 1, 100 = 195; 1703 + 195 = 1898)

Dit is een jaartalvers in Romeinse cijfers: I voor 1, V of U voor 5, W voor 2x V dus 10, C voor 100, L voor 50; D voor 500.

Later werd deze zaal parochiezaal en hij maakte deel uit van de Parochiale Werken van het dekenaat Herk-de-Stad.

Ik heb aan deze zaal wel herinneringen die ik nooit zal vergeten. Ik ben daar bijna twee jaar naar school geweest. Langs de Pastorijstraat was men bezig met een nieuwe jongensschool te bouwen. Een gedeelte van de oude school was afgebroken en zo verhuisden het eerste, tweede, derde en vierde studiejaar naar de gildezaal. Men had de zaal met een groot rolluik in twee gedeeltes. Het voorste deel, met een podium om toneel te spelen, was voor het derde en vierde leerjaar met meester Porters als onderwijzer, het achterste deel was voor het eerste en het tweede leerjaar met meester Vanderheiden. Half augustus 1950 moest ik voor het eerst naar de 'grote school'. Er werd verzameld op de speelplaats van de oude school en dan stapten we in rij langs een klein paadje naar de parochiezaal. Dan gingen we onze klas binnen. Gewoonlijk maakten de twee

ie de Lummien En deux parties (2e Partie)
vince de Limbourg.
ement de Hasselt
m de Hasselt
N° 106

NGI

Réduit
Defini
Ecriture

